

Una imatge idíl·lica del Pakistan,
presa pocs dies abans
de l'11 de setembre de 2001.

Pakistan,

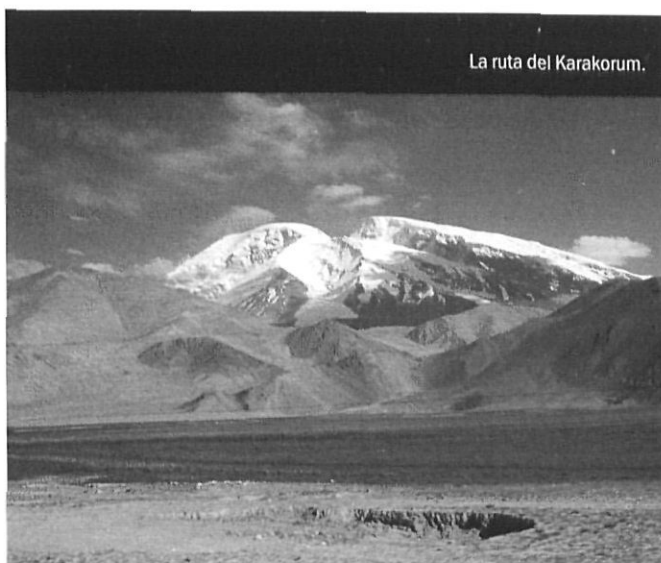
viatges

una realitat desdibuixada

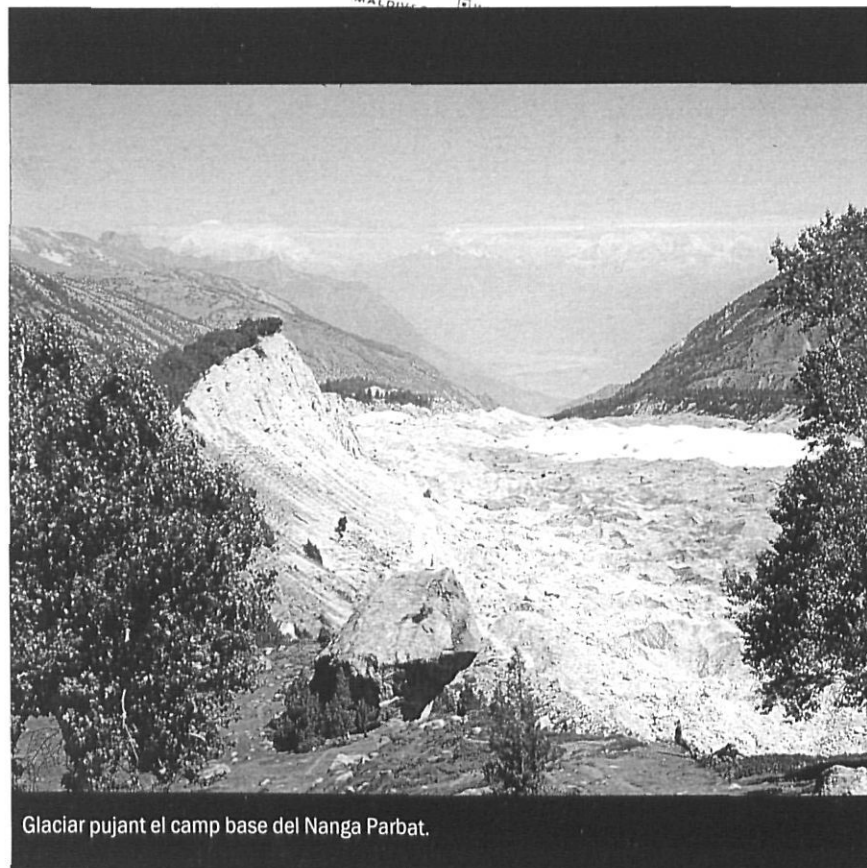
Jordi **Feu** i Anna **Farjas** — Ja feia anys que ens ballava pel cap d'anar a Pakistan per fer la ruta del Karakorum, la carretera més alta del món, vorejada per pics imponents i rius de gran cabal. Un trajecte que connecta el Pakistan amb la Xina i ressegueix una part de la famosa ruta de la seda. Tot un seguit de fets inesperats afavoriren que el viatge inicialment previst ampliés el seu centre d'atenció amb la visita al poble de Kalash, l'últim reducte animista del país, i els camps de refugiats afganesos de Peshawar. La nostra arribada al Pakistan és, en termes tant metafòrics com reals, tempestuosa. L'endarreriment en l'enllaç Barcelona-Londres ens impedeix d'agafar l'avió que ens havia de portar cap a Islamabad i ens obliga a quedar-nos durant un dia a la capital britànica.

Després d'aconseguir un vol via Copenhaguen arribem de matinada al nostre destí. En baixar de l'avió quedem impregnats d'una xafogor atúidora incrustada en un ambient gris molt poc atractiu per a un inici de viatge. Després de segellar el passaport sortim de l'aeroport —sota la mirada atenta d'una munió d'homes vestits amb *silvar kamise*— amb l'objectiu de trobar un taxi que ens porti a un hostel de Rawalpindi, la part més humil de la capital del país.

Fent un tomb per la ciutat tenim la impressió d'estar en un lloc fantasma: homes de cossos escarlalencs que es passegen pel carrer tot repassant-nos de dalt a baix, carrers polsosos, establiments tancats, cel fosc i una humitat cada vegada més accentuada. En el moment que agafem un taxi per anar al centre de la ciutat el cel s'aclareix i descarrega un xàfec intens i continu. Els carrers s'inunden ràpidament,

La ruta del Karakorum.

Glaciari pujant el camp base del Nanga Parbat.

el taxista es veu obligat a aturar el cotxe i ens refugiem en un hostel al bell mig de Rawalpindi.

Ens aposem en un menjador petit i fosc que al cap de poca estona hem d'abandonar perquè tot va ple d'aigua. Ens traslladem a un entresolat, i d'allà a un quart pis. Des de la terrassa presenciem un espectacle més aviat dantesc: els carrers de la ciutat s'han transformat en autèntics rius d'un cabal considerable que arrossegueu tot allò que s'interposa al seu pas: taulons, cadires, bancs, bidons, bicicletes, fluorescents, cistells de fusta... El soroll és eixordador i a poc a poc el panorama es complica. Vaques, bous i cavalls intenten sobreviure en un riu que tot ho devora.

Vivim un dels aiguats més notables que el país ha experimentat en els darrers cinquanta anys: cases destruïdes, desenes de persones desaparegudes, pèrdues econòmiques importants, etc. Tot això, però, no altera substancialment el ritme habitual de la ciutat.

La ruta del Karakorum

Agafem un autobús que ens encamina per la ruta del Karakorum. Es tracta d'un trajecte llarg, pesat i tortuós. Dinou hores –comptant-hi les aturades per pregar i menjar– dins d'un vehicle atrotinat amb degoters pertot arreu, seients metàl·lics a punt de desmuntar-se i cortines rònegues i estripades. Aquests són el trajecte i l'ambientació que recordem per arribar a la ciutat de Gilgit. És clar que també hi ha aspectes que ens conforten: valls profundes resseguides per rius amb renom, rostres particulars, aire fresc, temperatura agradable i ganes de veure coses noves.

Gilgit és la primera parada per a tots aquells que decideixen fer aquesta ruta. La ciutat no té res d'especial llevat del seu voltant, que és bastant desconegut per la majoria de turistes. Un noi pakistanès ens acompanya a veure un Buda esculpit a la muntanya. Caminem per senders estrets vorejats de prats verdosos que contrasten amb l'aridesa del

fons de la vall. Després de fer moltes ziga-zagues arribem a un petit pla des del qual es pot contemplar un Buda reposat, destorbat només pel soroll discret del riu i per la xerrameca d'uns infants que s'hi banyen.

El nostre proper destí és Karimabad, un dels pobles de la vall del Hunza situat a mig camí de la ruta del Karakorum. Es tracta d'una vall amb moltes possibilitats: glaciers que avancen de forma imperceptible, ponts penjants, muntanyes rocoses, postes de sol, albes espectaculars i fortins situats en llocs estratègics.

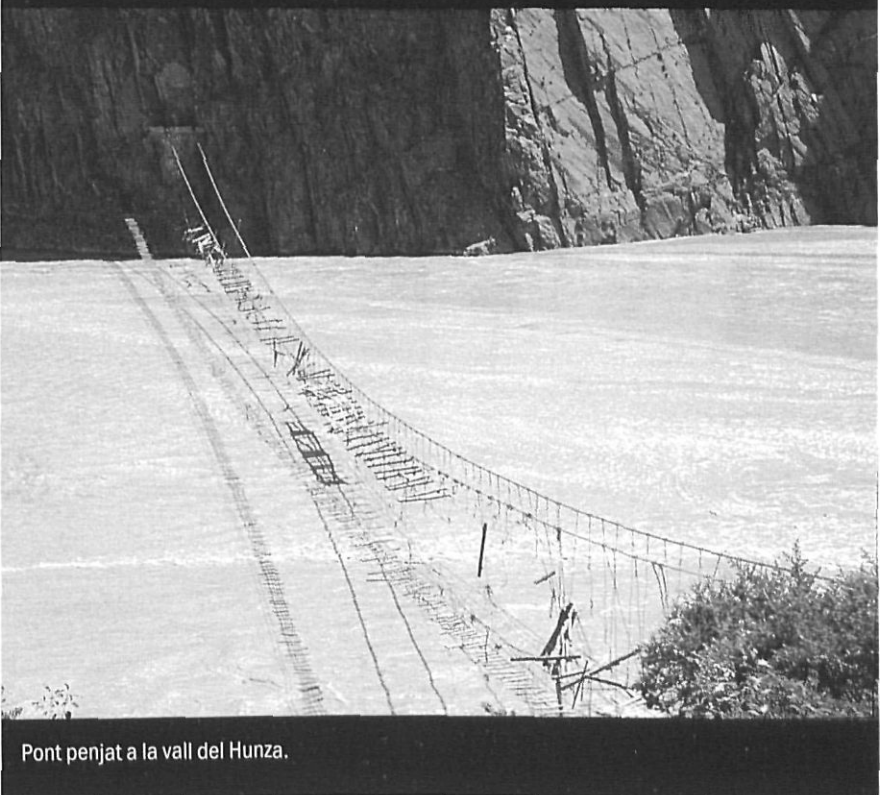
La visita que fem al Fort Baltit és profitosa. D'una banda, podem veure una construcció en molt bon estat gràcies a les accions del govern noruec, i de l'altra coneixem un guia, en Karim, que arran de les preguntes que li fem ens explica aspectes no «oficials» un cop s'ha acabat la visita. Ens interessem pels aspectes religiosos i culturals ocults, dels quals només tenim un coneixement intuïtiu.

En Karim, tot i que mostra una certa resistència inicial, ens acaba parlant de ritus animistes que encara avui dia es practiquen en determinades zones rurals al nord del país. Hi ha persones que quan han d'emprendre un llarg viatge o tenen ganes de saber quelcom del seu futur van a veure un xaman. Quan s'han de fer prediccions, el xaman es fa portar un cabrit per sacrificar i després de tallar-li el cap se'n beu la sang, que li fa l'efecte que està prenent llet de fades. Prèviament, però, ingereix unes fulles d'un arbre sagrat que tenen un efecte al·lucinogen; això l'ajuda a entrar en trànsit i esbrinar el futur.

L'estada a la vall del Hunza es completa amb la trobada del sociòleg pakistanès Jami Sakhi. Es tracta d'un personatge interessant que després d'estudiar uns anys a Londres va decidir tornar al seu país d'origen per treballar en una ONG que vetlla per la preservació del medi ambient. L'Ahmed ens

Àvia de la vall del Hunza.

Pont penjat a la vall del Hunza.

invita a casa dels seus pares i ens explica la distribució simbòlica de les cases waji —l'ètnia dels habitants d'aquesta zona—. Aquests habitatges consten de planta baixa i un sol pis que s'utilitza per dormir durant els mesos d'estiu i per assecat diferents aliments. La planta baixa té tres espais relativament diferenciats: a l'entrada trobem una avantsala que fa les funcions de rebedor; al centre hi ha una taula damunt d'un entarimat amb diferents nivells per menjar, seure i dormir. Al fons hi trobem el rebost i la cuina.

No tothom es pot asseure on vol: el sexe i l'edat determinen la ubicació a l'espai. Als avis se'ls reserva la part més elevada i central (l'àvia a l'esquerra i l'avi a la dreta). Els homes adults es posen al costat de l'avi i les dones a la banda de l'àvia, per rigorós ordre d'edat.

En sortir d'aquesta casa veiem una estesa d'albercocs que s'assequen a la terrassa, damunt d'un pedrís on cau el sol durant tot el dia. La «postal» és simple però bonica: una amalgama de grocs, vermells i taronges destaca enmig d'un entorn dominat per colors ocre i verdosos. Aquests punts de llum els trobem escampats per totes les terrasses de la vall del Hunza.

La frontera

El proper destí és Sost, un punt fronterer entre Pakistan i Xina amb molt poc atractiu. El poble es vertebrava a l'entorn d'un sol carrer ple d'hostals, restaurants i establiments diversos. Fins que no es fa fosc, el carrer està ple d'homes que es tapen amb petites mantes per protegir-se del fred i maten el temps anant carrer amunt i avall i fent petar la xerrada.

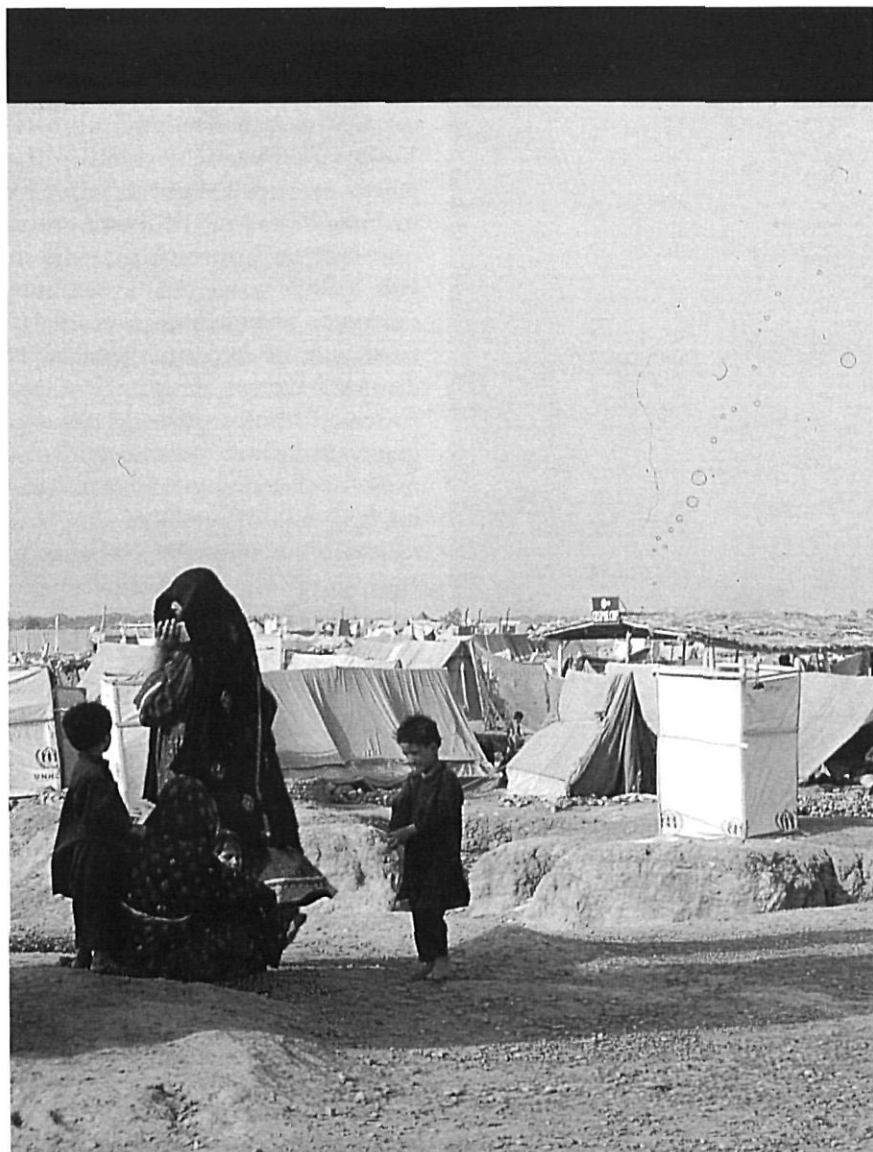
En aquest poble es viu un ambient particular, comú a tots els llocs fronterers. De bon matí comprem el bitllet de bus per anar a Kashgar, una de les ciutats mítiques de la ruta de la seda, i fem els tràmits burocràtics necessaris per deixar momentàniament Pakistan.

Àvia i nét de la vall del Hunza.

Fortí de Karimabad.

Camp de refugiats de Jalozaï a Peshawar.

Nen entre reixa i burca a Peshawar.

La burocràcia és lenta, absolutament desorganitzada i del tot ineficaç per controlar les entrades i sortides del país. Tot plegat, una pantomima de la qual tots són conscients però suficient per donar la sensació de control.

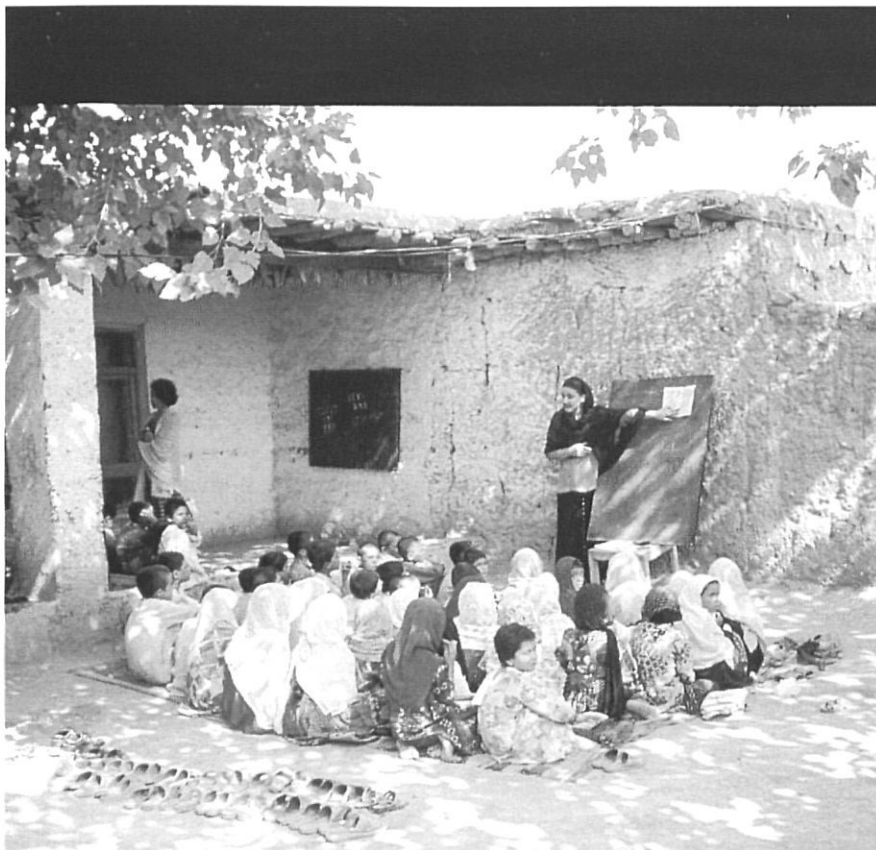
De camí a Kashgar

El trajecte que ens porta de Sost a Kashgar és accidentat i molt lent. Al cap de poca estona de deixar aquest poble presenciem un esllavissament pocs metres davant del nostre autobús. Per sort ningú pren mal, però l'incident ens obliga a estar durant vuit hores parats, fins que unes màquines excavadores retiren d'una manera poc ortodoxa —i sobretot poc segura— el pedregam que obstaculitza el pas.

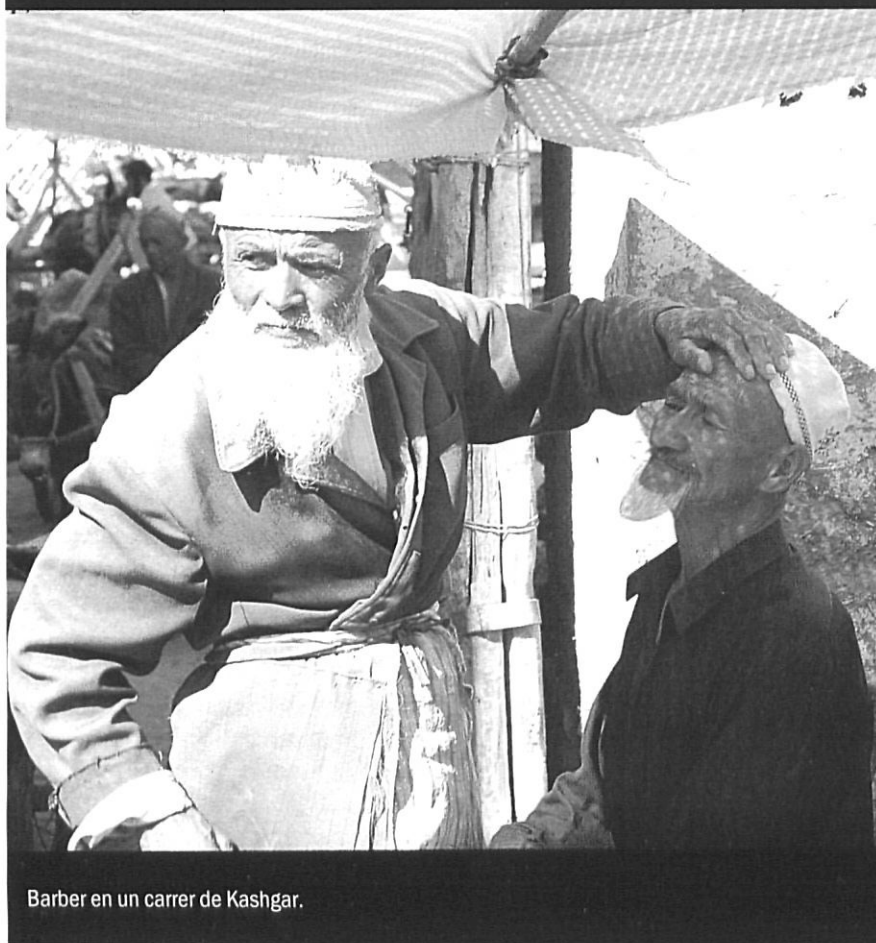
De nit fem camí cap a Tashkurgan, la primera ciutat xinesa de parada obligatòria a la Xina. La ruta, tot i que la fem enmig de la foscor, és sensacional. A poc a poc anem pujant per una carretera que no sempre es troba en bones condicions. A mesura que ens enfilem veiem petges blanques damunt de muntanyes venerables il·luminades d'una manera tènue per una generosa lluna plena. La visibilitat parcial ens fa imaginar, tal com comprovarem a la tornada, més coses de les que hi ha en realitat.

Arribem a Tashkurgan de matinada i, amb gran sorpresa, la policia xinesa ens rep amb un ritual poc cordial: un comandant ens fa baixar de l'autobús i a crits ens fa posar a tots en fila; s'encén un focus que ens deixa absolutament enlluernats i ens fa anar cap a un lloc desconegut deixant les nostres pertinences a l'autobús. Tots plegats quedem perplexos, no entenem res, però ningú s'atreveix a fer cap comentari. Més tard ens porten a un hotel on, pel que sembla, hem de passar obligatòriament la nit pagant un preu abusiu.

El camí que ens porta a Kashgar és d'una gran bellesa, pròpia de qualsevol racó de l'Àsia Central: grans muntanyes rocoses, valls

Escola Mahjuba-e-Herawy Primary School dirigida per l'associació Hawca.

Barber en un carrer de Kashgar.

immenses vorejades per rius i llacs, caravanes de camells, pastors amb ramats, cel blau, pau i un temps diferent al que estem acostumats. Kashgar, en canvi, ens decep. La pressió exercida pel govern xinès ha malmès l'atractiu d'aquesta ciutat que tant va impressionar Marco Polo i altres viatgers. D'aquell mite sols resten uns quants carrers i habitatges que es deterioren molt ràpidament i algunes altres singularitats: rostres d'homes uigurs amb una gran personalitat, un mercat d'animals envoltat d'una aurèola medieval, barberies a l'aire lliure... La nostra estada en aquest lloc ens serveix, entre altres coses, per descansar i per constatar com va creixent «l'imperi» xinès dins del món modern.

Els kalash, l'últim poble no musulmà de Pakistan

El retorn al Pakistan és particular i, si bé trepitgem terra coneguda, ara el nostre centre d'atenció es focalitza en quelcom nou: el poble kalash. Els kalash formen una comunitat d'unes tres mil persones que viuen al nord-oest del país, en tres valls de la zona del Hindu Kush molt a prop del Nuristan. La nostra visita es deu, de fet, a les recomanacions que ens va fer Karim, un antropòleg i bon coneixedor del país que vàrem trobar mentre feïem la ruta del Karakorum.

Aquest grup ètnic constitueix el darrer romanent de creences panteistes del país. Són animistes i professen cultes d'adoració al foc, tenen conceptes espacials de puresa, sacralitzen i veneren la naturalesa i tenen una concepció perfectament harmònica del cycle vital.

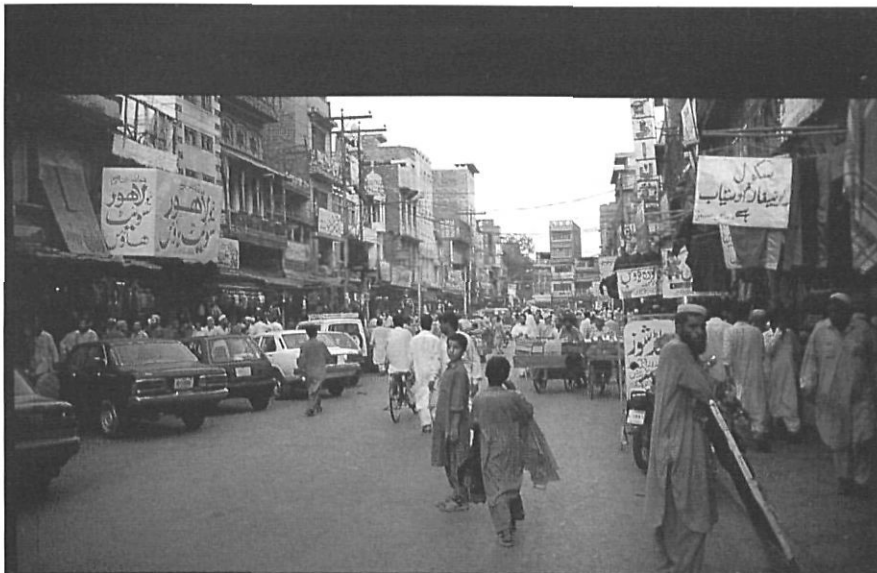
Els kalash són, en general, persones alegres, obertes i hospitalàries. Els dos primers trets es deuen, segons la nostra opinió, al fet que es nodreixen d'una cultura més aviat hedonista que aprofita qualsevol excusa per celebrar una festa i així trencar la monotonia d'un poble que, al cap i a la fi, viu un gran aïllament. Les festes que fan al llarg de tot l'any i de manera espe-

cial les que commemoren el pas d'una estació a una altra fan possible que tots els kalash de l'Hindu Kush es trobin, comparteixin i parlin sobre un univers indubtablement limitat però que, en definitiva, constitueix la seva vida.

Atès el poc temps que ens queda decidim visitar la vall de Rumbur i concretament el poble de Balanguru, ja que és un indret poc freqüentat. La nostra estada en aquest poble és agradable i ràpidament ens sentim atrets pels seus costums, per la seva manera d'enfocar la vida i sobretot pel seu origen. La coneixença que fem amb alguns dels seus habitants –Yasir, per exemple, un xicot de vint-i-un anys que estudia per ser mestre– ens permet accedir a l'interior de les seves cases, visitar l'escola, fer una excursió meravellosa per un cim on viuen kalash transhumants i tenir altres experiències.

Les cases dels kalash són ben diferents dels habitatges rurals d'altres zones del país. Generalment consten de dos pisos escalonats que es sobreposen a les terrasses naturals de la muntanya. Al primer pis hi ha una galeria molt gran on transcorre la major part de la vida quotidiana quan el temps ho permet. És aquí on passem llargues estones quan se'ns convida a prendre el te i se'ns dóna la possibilitat d'aturar el temps malgrat l'avanç persistent dels nostres rellotges.

La nostra estada a Balanguru coincideix amb la celebració de l'arribada dels pastors, acompanyats dels seus ramats. Per a aquesta ocasió es fan balls nocturns durant uns quants dies, i hi assisteixen kalash de totes les edats. També es celebra un ritual especial en un temple a l'aire lliure al qual només poden assistir els barons, i un de nosaltres hi és convidat. La celebració dura tot el matí. A mesura que la gent hi arriba, lliuren formatges i pa a un home kalash que, pel que sembla, té una certa autoritat; s'encén un foc per purificar els aliments; apareix un xaman que fa d'inter-

El centre de Peshawar.

Mercat d'animals de Kashgar.

Home uigur en el mercat d'animals de Kashgar.

mediari, i després d'arribar a l'èxtasi, es procedeix a repartir l'aliment entre els assistents.

De retorn al poble ens trobem amb un personatge curiós: una dona kalash amb trets nipons que porta unes enormes ulleres i parla un bon anglès. Ella mateixa ens aclareix el seu origen en veure els nostres rostres perplexos i desconcertats. Efectivament, és una dona japonesa que fa molts anys que viu a Balanguru i està casada amb un home kalash. Toshiko ens explica des del més profund ressentiment que els kalash són una petita comunitat amb identitat pròpia, però amb un futur incert arran de la pressió exercida per les autoritats religioses islàmiques dels pobles veïns. Aquesta pressió, però, ha cedit parcialment des que es va crear una escola pròpia on van els nens i nenes de la comunitat.

El que ens deixa més bocabardats, però, és el presumpte origen d'aquest poble. Estan convençuts de ser els descendents dels generals d'Alexandre el Gran que arribaren a aquestes valls amb l'objectiu de descobrir i conquerir els confins del món. En el moment que Alexandre va decidir tornar a casa seva, una part d'aquest exèrcit va roman-dre en aquestes terres, les mateixes d'on sembla ser que provenen els seus avantpassats. És un mite? És una llegenda? És pura ficció? Yan-nis, un cooperant grec trobat en el temple kalash, explica que versions com aquestes són freqüents en petites comunitats escampades per tot Àsia Central, i si bé es resisteix a donar un estatus científic a aquesta explicació ens recorda que el Gran Alexandre es passejà amb tot el seu sèquit per aquesta àmplia zona.

Peshawar, una ciutat amb dos milions de refugiats afganesos

Els darrers dies del viatge els passem a Peshawar, ciutat ubicada al nord-oest del país i que dista uns cinquanta quilòmetres de la frontera amb l'Afganistan. Actualment hi ha uns quinze camps de refu-

giats enregistrats —més vint-i-cinc d'oficiosos— i per tota la ciutat han anat apareixent barris sencers d'afganesos amb els seus propis basars, locals i botigues, etc. Hi ha zones de la ciutat on, per a aquell que coneix bé l'Afganistan, es té la sensació d'estar passejant per un barri de Kabul.

Segons dades estadístiques aproximades el cinquanta per cent de la població de Peshawar és d'origen afganès. La primera onada migratòria es produí amb la invasió soviètica del 1979, i des d'aleshores no han parat d'arribar refugiats, sobretot en aquells períodes en què Afganistan ha experimentat fortes sequeres, guerra civil i darrerament l'agressió externa dels Estats Units d'Amèrica i dels seus aliats.

Un cop instal·lats a Peshawar, passem tranquil·lament per la ciutat sense ser molestats per ningú, i fins i tot trobem gent que ens ajuda sense esperar res a canvi. De totes maneres, es respira un ambient particular, i de tant en tant copssem mirades inquisidores causades segurament per la nostra indumentària. Una faldilla llarga i una brusa de màniga curta es consideren insuficients i, tot i que no és obligatori, és socialment necessari que les dones es tapin el cap i la part inferior del rostre. El sector més radical de Peshawar, majoritari a la ciutat, va més enllà: exigeix el burca per fer invisible la dona en tots els espais públics.

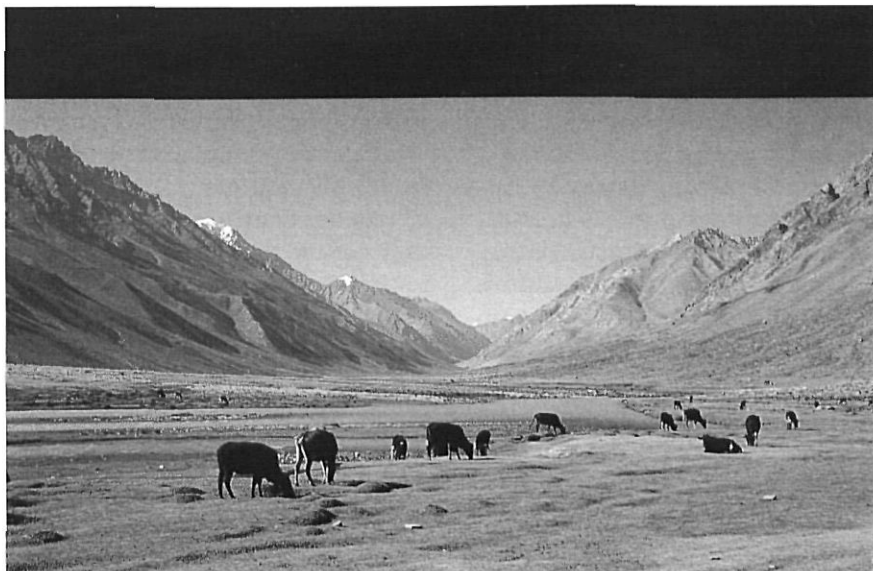
Agafem un bus que ens porta als afores de la ciutat amb l'objectiu de trobar la seu de HAWCA (organització humanitària per a l'assistència de dones i nens d'Afganistan). El trajecte és relativament llarg i comprovem, una vegada més, que les dones s'han de comportar amb gran discreció i asseure's en un reservat a la part davantera del vehicle. La separació estricta de gèneres, anomenada *pardah*, també la trobem en restaurants, hostals, sales de te, etc. En aquests establiment hi ha espais fixos reservats exclusivament a les dones, o bé s'improvisen corrent unes cortines.

Quan arribem a la seu de HAWCA ens rep Orzolah, una noia afganesa de vint-i-sis anys amb un gran coneixement de política internacional i que actualment és la presidenta de l'associació. HAWCA va ser fundada el 1999 per tal d'oferir educació a les dones i la mainada. Porta a terme 47 cursos d'alfabetització a l'Afganistan i sis a Peshawar, i dos projectes educatius amb infants que estan donant bons resultats. Un cop ens ha posat al corrent dels programes actuals de l'organització acordem visitar amb ella els camps de refugiats de Nasir Bagh i Jalozai i un parell d'escoles.

La visita als camps és colpidora, i està precedida per un ritual burocràtic absurd que pretén alen-tir el procés i dissuadir aquelles persones que volen veure'ls. Després de passar un petit interrogatori efectuat per l'autoritat militar competent i desfilar per uns quants despatxos plens de papers ens donen l'autorització necessària.

Comencem per Jalozai, el camp que acull els refugiats més nous i que de moment no té el reconeixement per ser considerat un camp oficial. Ens sorprèn la seva estructura: primer veiem cases de fang amb botiguetes que ningú diria que formen part de Jalozai. A mesura que avancem, observem cases més atrotinades i fonamentalment tendes de lona ocupades per afganesos que passen el temps com poden, donant voltes a fets difícils d'encaixar en la ment de qualsevol ésser humà: matances, violacions, massacres, tortures, vexacions de tot tipus... Horror i desesperació entaforats en cossos innocents.

La perifèria del camp està ocupada pels darrers afganesos, que s'allotgen com poden sota trossos de plàstic. En aquesta zona presenciem una baralla entre refugiats «assentats» en el camp i afganesos nouvinguts, que es disputen a cops de pal l'aliment bàsic del dia. L'escassetat d'aliments, el poc interès dels organismes internacionals i altres qüestions fan que dia rere dia es repeteixin situacions com aquesta.

Paisatge d'Àsia central.

Noies kalash en el poble de Balanguru.

Escola kalash enmig de les muntanyes.

La visita al camp de Nasir Bagh, creat els anys 80, ens permet descobrir una altra realitat, i sobretot una altra política. Fa poc temps que s'han començat a enderrocar cases fetes amb toves per tal d'impulsar el procés de repatriació. L'objectiu és doble: disposar d'uns terrenys extensos per construir-hi una base militar o bé una urbanització, i treure's de sobre els refugiats.

Els darrers dies a Peshawar els dediquem a visitar els diferents projectes educatius de HAWCA. Comencem per l'escola Mahjuba-e-Herawy Primary School, ubicada en un dels barris més pobres de la ciutat, on la gent subsisteix com pot: fent gàbies d'ocells per vendre-les al mercat, pidolant, ajudant en algun establiment, etc. Les classes es fan a l'aire lliure, són mixtes i, tant com és possible, s'hi utilitza una metodologia dinàmica per captar l'atenció de l'alumnat. Abans de marxar, passem pel despatx de les mestres i veiem una gàbia penjada que, segons ens expliquen, serveix per acostar la cultura familiar a l'escola.

D'aquí ens traslладem a la *Now Bulag Primary School*, una escola molt nova —es va engegar el juny de 2001— ubicada al barri de Faysat Colony i dirigida a nens i nenes hazara, també refugiats. La majoria d'ells treballen amb els seus pares en condicions molt dures, elaborant catifes per malvendre-les a homes de negocis pakistanesos. La poca estona que van a l'escola, dues hores i mitja diàries, els serveix, a banda d'aprendre el currículum bàsic, per fer una aturada a la jornada laboral, que de vegades arriba a les setze hores.

Amulah, un hazara refugiat a Peshawar

De la mà d'Orzolah entrem a una casa hazara davant de l'escola. Els hazara han estat molt perseguits en el seu país d'origen pel fet de ser shiïtes i per haver-se alineat amb l'Aliança del Nord. L'odi que els talibans senten per aquesta minoria va portar a negar-los la condició d'afganesos i a intentar extermini-

nar-los en autèntiques massacres, com la que va tenir lloc l'agost de 1998 a la ciutat de Mazar-e-Sharif, al nord del país, o la de l'any 2001 en un poble a la vora dels budes enderrocats, entre d'altres.

La presidenta de HAWCA ens presenta un dels caps de família, Amulah, que tot i que està enfeinat acabant una catifa ens convida a prendre un te i ens explica el seu periple des que es va veure obligat a deixar casa seva. A proposta d'Orzolah i amb el desig explícit d'Amulah, enregistrem la seva experiència i la transcrivim en aquest article amb l'objectiu de contribuir modestament a trencar el silenci:

«[...] Abans que els talibans ocupessin la regió no teníem problemes, treballàvem els camps, però amb la instauració del nou règim tot va canviar. Nosaltres volíem negociar la pau, però a poc a poc van anar controlant el poble i arrestant persones significatives de la nostra comunitat.

«Quan vaig saber que estava a la llista dels talibans i després de veure com desapareixien companys innocents em vaig veure obligat a anar a les muntanyes durant nou mesos. Als vespres baixava a prop del poble i la meua dona em portava menjar. Al cap d'un temps, però, quan els talibans es van apoderar del poble vaig escapar-me juntament amb un dels meus fills. Vam comptar amb l'ajuda d'un amic d'infància, que en aquells moments era talibà, i sortosament vam poder fugir i arribar a una altra província on ningú no ens coneixia.

«Durant el trajecte vam ser descoberts per controls talibans, els quals, després de fer-nos un llarg interrogatori pel fet de ser hazaras, ens van deixar marxar amb recança. Quan vam conèixer l'extermini que s'estava portant a terme vam decidir sortir del país: no teníem cap altra opció. A poc a poc, vam aplegar la nostra família i

vam passar discretament la frontera a través de Chintral, sense estar segurs de poder arribar a destí. Finalment vam arribar a Peshawar de negra nit, i vam dormir en un hostel que ens havien recomanat. El dia següent vàrem enviar un dels nostres fills amb l'objectiu de localitzar algun parent que feia temps que havia deixat Afganistan. Movent-se amb precaució per Faysat Colony, no va costar gaire de connectar amb Omar, que ens va fer lloc a casa seva. A partir d'aquí i treballant durament tota la família hem iniciat una nova vida que no sabem com acabarà».

Paisatge, religió, minories ètniques i molt especialment els refugiats han format part del nostre viatge per una realitat polièdrica que va més enllà del que s'ha explicat. És precisament aquest polimorfisme el que ens ha permès fer una lectura plural del Pakistan.

Jordi Feu i Anna Farjas

Escola Mahjuba-e-Herawy Primary School.